

Հարգելի՛ ընթերցող.

ԵՊՀ հայագիտական հետազոտությունների ինստիտուտը, չհետապնդելով որևէ եկամուտ, իր կայքերում ներկայացնելով հայագիտական հրատարակություններ, նպատակ ունի հանրությանն ավելի հասանելի դարձնել այդ ուսումնասիրությունները:

Մենք շնորհակալություն ենք հայտնում հայագիտական աշխատասիրությունների հեղինակներին, հրատարակիչներին:

Մեր կոնտակտները՝

Պաշտոնական կայք՝ <http://www.armin.am>

Էլ. փոստ՝ info@armin.am

ԱՐԵՎՄՏԱՀԱՅՈՒԹՅԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏԱՆ
ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՉԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԵ

ԱՐԵՎՄՏԱՀԱՅՈՒԹՅԱՆ
ՊԱՀԱՆՋԱՏԻՐՈՒԹՅԱՆ
ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

(գիտագործնական միջազգային գիտաժողով)
Կիպրոս-Նիկոսիա
18-19 ապրիլի 2008թ.

ԳԻՏԱԿԱՆ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄՆԵՐԻ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ԵՐԵՎԱՆ-2009

INTERNATIONAL ORGANIZING COMMITTEE FOR THE PREPARATION
OF THE WESTERN ARMENIAN NATIONAL CONGRESS

THE PROBLEMS
OF WESTERN ARMENIAN'S CLAIMS

COLLECTION OF CONFERENCE PAPERS

YEREVAN - 2009

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОРГАНИЗАЦИОННЫЙ КОМИТЕТ
ПО ПОДГОТОВКЕ НАЦИОНАЛЬНОГО СЪЕЗДА ЗАПАДНЫХ АРМЯН

ОСНОВОПОЛАГАЮЩИЕ
ПРАВОВЫЕ ТРЕБОВАНИЯ
ЗАПАДНОГО АРМЯНСТВА

СБОРНИК НАУЧНЫХ ДОКЛАДОВ

ЕРЕВАН – 2009

Գազիկ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

ՀԱՅՈՒԹՅԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՄԱՆ ՏԵՂԵԿԱՏՎԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Տեղեկատվական գործունը արդի ժամանակաշրջանում որոշիչ դեր է ձեռք բերել անհատի, հանրության, պետության ու ազգի գործունեության գրեթե բոլոր ոլորտներում: Տեղեկատվության տիրապետումն է, որ հնարավոր է դարձնում հետևելու, աղեկվատ լինելու (համապատասխանելու) և արձագանքելու արագ փոփոխվող աշխարհում տեղի ունեցող իրադարձություններին: Այսօր տարաբնույթ տեղեկատվական գործողությունները, պատերազմները փոխադրվել են քաղաքական հարթություն և աշխարհաքաղաքականության, աշխարհատնտեսության և աշխարհագաղափարախոսության կարևորագույն գործիքներից մեկն են: Հայության կազմակերպման և անվտանգության տեսանկյունից՝ քաղաքական-տեղեկատվական այս նոր իրավիճակը պարունակում է և՛ մարտահրավերներ, և՛ նոր հնարավորություններ:

Չայության տեղեկատվական անվտանգությունը։ Այսօր ազգերի, պետությունների ու քաղաքակրթությունների զարգացումը և մրցունակությունը միանշանակորեն պայմանավորված են ազգային անվտանգության (ԱԱ) վերաբերյալ նրանց պատկերացումների հայեցակարգային մակարդակով։ Համաձայն փորձագիտական մոտեցումների՝ «ազգային անվտանգություն» հասկացությունը ներկայացնում է երեք բաղադրիչների՝ ռազմաքաղաքական անվտանգության, սոցիալ-տնտեսական անվտանգության և տեղեկատվական անվտանգության (SU) ամբողջություն։ Այս ոլորտները փոխշաղկապված են, իսկ դրանցից յուրաքանչյուրն իր հերթին որոշակի, նույնպես կապակցված բաղադրիչների միասնություն է։ Մասնավորապես՝ SU հասկացությունը ներառում է ոչ միայն տեխնիկական տեղեկատվական համակարգերի ապահովության խնդիրները, այլև այն ամենը, ինչ վերաբերում է քաղաքակրթական-մշակութային, հոգևոր-հոգեբանական, մտավոր-գիտելիքային և կազմակերպչական ոլորտներին։ Կարելի է փաստել, որ SU հասկացությունը փորքինչ ավելի անմիջականորեն, քան ԱԱ մնացյալ բաղադրիչները, կապված է մարդկային, հանրային և ազգային գործոնների հետ։

Ակնհայտ է, որ հայկական SU համակարգը պետք է ներառի ոչ միայն Հայաստանի (տեղեկատվական տեսանկյունից այս հասկացությունը ենթադրում է ՀՀ-ն, ԼՂՀ-ն և Ջավախքը), այլև ամբողջ Չայության տեղեկատվական խնդիրների համախումբը։ Նշենք նաև, որ ՀՀ-ում ընդունված «Ազգային անվտանգության ռազմավարություն» փաստաթղթում փաստորեն ամրագրված են մեր ազգային անվտանգության երկու սուբյեկտները՝ Հայաստանը և Չայությունը։¹ Այսպիսով, Հայաստանի և Չայության SU ապահովման գործառույթները, բնականաբար, շաղկապված են և պետք է առնվազն հենված լինեն փոխլրացման, իսկ առավել ցանկալի է՝ սիներգետիկ սկզբունքի վրա։

Նկատենք նաև, որ Հայաստանի տեղեկատվական ոլորտի խնդիրներն այս կամ այն չափով հստակեցված են։ Այսինքն՝ կարե-

լի է ենթադրել, որ փորձագիտորեն հիմնավորված գործադիր ու օրենսդրական որոշումներ ընդունելու դեպքում հնարավոր կլինի ձևավորել Չայաստանի SU արդյունավետ համակարգ և բարելավել տեղեկատվական առումով ոչ այնքան բարվոք իրավիճակը։² Համահայկական SU համակարգի ձևավորումը, անշուշտ, բարդ, բայց միանգամայն իրատեսական խնդիր է։ Սակայն նախապես փորձենք խմբավորել տեղեկատվական ոլորտում Չայության հնարավորությունները և հիմնախնդիրները։

Չայության հնարավորությունները և հիմնախնդիրները SU համատեքստում։ Չայության տեղեկատվական կազմակերպման տեսանկյունից առկա են հետևյալ հիմնարար նշանակության բարենպաստ գործոնները։

1. **Հայրենիքի գաղափարը և ՀՀ ու ԼՂՀ առկայությունը,**
2. **հայկական ուրույն քաղաքակրթության գաղափարը,**
3. **ցեղասպանության հիշողությունը և Հայ դատի խնդիրը,**
4. **Ղարաբաղի հետ կապված ռազմաքաղաքական գործընթացները։**

Այս վերջին երկու գործոններն այսօր վերածվել են գլոբալ քաղաքականության բաղադրիչի, ինչը Չայության համար նպաստավոր է տեղեկատվական ինտեգրման տեսանկյունից։ Չայության SU համակարգի ձևավորման համար կարևորագույն դրական գործոն պետք է համարել տեղեկատվական-հաղորդակցական տեխնոլոգիաների զարգացումը. այս ոլորտի հնարավորություններին մենք դեռ կանդրադառնանք։ Որպես նպաստավոր միտում պետք է ընդունել նաև ազգային փոքրամասնությունների վերաբերյալ միջազգային և հատկապես եվրոպական կոնվենցիաների ընդունու-

մը. դրանք կարող են նպաստել, որպեսզի հայկական համայնքները տվյալ երկրի օրենսդրության շրջանակներում բարելավեն ազգային տեղեկատվական ոլորտը:

Միևնույն ժամանակ, Հայության *SU* համակարգի ստեղծման գործում առկա են լուրջ հիմնախնդիրներ: Փորձենք դասակարգել այդ *անբարենպաստ գործոնները*:

1. Արտերկրի Հայությունը թվով առնվազն 2 անգամ շատ է, քան Հայաստանում բնակվողները, այսինքն՝ Հայության տեղեկատվական ապահովությունն ավելի մեծածավալ խնդիր է, քան Հայաստանինը:

2. Հայությունն ըստ լեզվակրոնական հատկանիշների բաժանված է տարբեր հատվածների: Այս հիմնախնդիրը վերաբերում է ոչ միայն Թուրքիայի իսլամացած հայերին, այլև տարբեր երկրներում բնակվող մեր բազմաթիվ այլալեզու և այլադավան հայրենակիցներին:

3. Աշխարհագրորեն Հայությունը սփռված է մոտ 100 երկրներում, որոնք պայմանականորեն կարող են դասակարգվել ըստ հետևյալ քաղաքակրթական գոտիների.³

* Հայաստան (հայկական ուրույն քաղաքակրթության տարածաշրջան),

* սլավոնական – ուղղափառ քաղաքակրթական գոտի (այստեղ պետք է կարևորել հատկապես հետխորհրդային տարածքը),

* անգլո-ամերիկյան քաղաքակրթական դաշտ (այստեղ ընդգրկված են, այսպես կոչված, անգլիախոս երկրները՝ ԱՄՆ, Կանադա, Մեծ Բրիտանիա, Ավստրալիա, Նոր Զելանդիա և այլն),

* եվրոպական քաղաքակրթության գոտի,

* իսլամական քաղաքակրթության գոտի (այստեղ առաջին հերթին պետք է կարևորել Մերձավոր և Միջին Արևելքի երկրներում բնակվող հայերին),

* լատինական քաղաքակրթական դաշտ (Հարավային Ամերիկայի երկրներ, Իսպանիա և այլն):

Վերոնշյալ քաղաքակրթությունները որոշակի ազդեցություն են գործել և գործում են Հայության տարբեր հատվածների աշխարհընկալման, հոգեկերտվածքի, մշակութային, քաղաքական և սոցիալ-տնտեսական կողմնորոշումների վրա, ինչը հաղորդակցական բնույթի լուրջ խնդիրներ է առաջացնում: Ակնհայտ է նաև, որ քաղաքակրթական խոշոր գոտիների ներսում հայությունը նույնպես միատարր չէ. փորձենք համեմատել, օրինակ, հետխորհրդային տարածքի Սիբիրում և Մոլդովայում բնակվող հայերի աշխարհընկալումը:

Սակայն, բացի վերոնշյալ հանգամանքներից, Հայության տեղեկատվական կազմակերպման գործում առկա են այլաբնույթ հիմնախնդիրներ:

Գլոբալ զարգացումները, տեղեկատվական պատերազմները և Հայությունը. Ինչպես հայտնի է, վերջին ժամանակաշրջանում անկախ պետությունների թիվն աճում է, և այդ գործընթացը դեռ շարունակվելու է: Սակայն փորձագիտական կանխատեսումների համաձայն՝ գոյություն ունեցող ազգերի և պետությունների մի մասը ռազմավարական հեռանկարում հնարավոր է, որ կորցնի էթնիկ-քաղաքակրթական ինքնությունը և վերածվի համաաշխարհային քաղաքականության ու տնտեսության կրավորական սուբյեկտի: Նման միտումներ ուրվագծվում են մասնավորապես Եվրոպայում: Սա հրատապ խնդիր է հատկապես ոչ մեծաթիվ ազգերի և փոքր պետությունների համար:

Ազգային ինքնության հարցում կարևոր նշանակություն ունի տեղեկատվական գործոնը: Նկատենք, որ այսօր ազգային ինքնության համար սպառնալիք են տվյալ հանրության-ազգի-պետության կողմից չվերահսկվող գլոբալ տեղեկատվական հոսքերն ընդհանրապես: Միևնույն ժամանակ, ինքնության կորուստը կամ վերափոխումը/վերասեռումը կարող են հետևանք լինել, այսպես կոչված, *Nation Building* տեխնոլոգիաների տարրեր պարունակող նպատակաուղղված ազիտացիոն-պրոպագանդիստական տեղեկատվական հոսքե-

րի: Նման ուղղորդված, նպատակային-թիրախային տեղեկատվական գործողությունների համախումբը ստացել է «տեղեկատվական պատերազմ» անվանումը, որի հայեցակարգային եզրաքանութունը մշակել է ամերիկյան *ՌԵՆԴ* «ուղեղային կենտրոնը»: Տեղեկատվական պատերազմների նպատակն է, մասնավորապես, «համալիր ներգործել հակառակորդի ազգային համակարգի և նրա ղեկավարության վրա, ինչը կարող է հանգեցնել հակառակորդի կողմից տեղեկատվական պատերազմ իրագործողի համար նպաստավոր որոշումներ ընդունելուն»: Նկատենք, որ Հայաստանը և Հայությունն այսօր տեղեկատվական պատերազմի սուբյեկտ են: Որպես պարզագույն օրինակ ներկայացնենք հետևյալ իրողությունը:⁴

2007թ. փետրվարի 23-ին թուրքական ցանցային *Takvim.com.tr* ռեսուրսը տեղեկատվություն տարածեց այն մասին, որ ԱՄՆ-ի 100 առաջատար գործարարներ, այդ թվում Բիլ Գեյթսը և Ուորեն Բաֆեթը, նամակ են հղել նախագահ Ջորջ Բուշին հայերի ցեղասպանությունը չճանաչելու կոչով: Թուրքերեն գրված այդ նյութը *Turkish Daily News*-ը վերահրատարակեց նաև անգլերեն: Դրանից հետո աղբյուրանական լրատվամիջոցներն ակտիվ շրջանառության մեջ դրեցին այդ «նորությունը», ինչից հետո այն ներկայացվեց գրեթե ամբողջ հայկական մանուկի կողմից՝ առանց աղբյուրները ստուգելու: *Microsoft* ընկերության հայկական ներկայացուցչությունը հարկադրված էր հանդես գալ պաշտոնական հերքմամբ, սակայն գործն արդեն արված էր:

Նշենք, որ այսօր Հայության համար առավել մեծ վտանգ են ներկայացնում *երկրորդ սերնդի* տեղեկատվական պատերազմները, որոնք հետապնդում են, մասնավորապես, հետևյալ նպատակները.

* բարոյագուրկ, ոչ հոգևոր մթնոլորտի և մշակութային ժառանգության նկատմամբ բացասական վերաբերմունքի ստեղծում,

* անվստահության և կասկածամտության սերմանում, կուսակցությունների միջև քաղաքական հարաբերությունների սրում և փոխոչնչացման դրդում,

* ազգի և պետության միջազգային հեղինակագրվում, այլոց

հետ դրանց համագործակցության խաթարում,

* քաղաքական, տնտեսական, պաշտպանական և այլ ոլորտներում պետության և ազգի կենսականորեն կարևոր շահերի վնասում:

Ինչպես տեսնում ենք, երկրորդ սերնդի տեղեկատվական պատերազմներում առավել կարևորվում են հոգևոր-գաղափարական բնույթի գործոնները:⁵ Այս առումով տեղին է նշել, որ վերոհիշյալ դրույթներն արտացոլվել են ներկայիս, այսպես կոչված, «գունավոր» հեղափոխություններում, ինչին մենք ականատես եղանք 2008թ. ՀՀ նախագահական ընտրությունների զարգացումներում: Կարելի է պնդել, որ տեղի ունեցածը նոր սերնդի տեղեկատվական պատերազմների դասական նմուշ է, երբ ներազդող կողմն իր առջև դրված խնդիրները լուծում է, մասնավորապես, անվստահություն և անհամդուրժողականություն սերմանելով Հայության տարբեր հատվածների միջև:⁶ Ակնհայտ է, որ տեղեկատվական պատերազմներին դիմակայելու, իսկ անհրաժեշտության դեպքում՝ նաև նախահարձակ լինելու համար, անհրաժեշտ են որոշակի տեղեկատվական ռեսուրսներ: Փորձենք գնահատել այդ ռեսուրսները Հայության կազմակերպման և *SU* տեսանկյուններից:

Հայության ռեսուրսները. Նկատենք, որ վերոնշյալ ազգային ռեսուրսների համակարգումը և դրանց գնահատումն ազգային ու, մասնավորապես, տեղեկատվական անվտանգության համակարգի կարևորագույն գործառույթներից են: Այդ իսկ պատճառով, առանց խնդիրը համապարփակ դիտարկելու հավակնությունների, համառոտակի և սխեմատիկորեն ներկայացնենք Հայության անվտանգության համար մեր կարծիքով անհրաժեշտ ռազմավարական ռեսուրսները և փորձ կատարենք գնահատել դրանք *SU* տեսանկյունից.

1. քաղաքակրթական կամ այլ խոսքով՝ ազգային, հոգևոր և մշակութային ոլորտին պատկանող ռեսուրսներ,
2. տեխնոլոգիական. այս եզրի տակ ենթադրում ենք մարդկային, մտավոր-ստեղծագործական, գիտատեխ-

նիկական և զուտ տեղեկատվական-լրատվական ռեսուրսները,

3. նյութական կամ արտադրական-առևտրային, ֆինանսական և այլ ձեռներեցային բնույթի կարողություններ,

4. կազմակերպչական, այսինքն՝ ինքնակազմակերպվելու կարողություններ, կենսունակ գործունեության համար անհրաժեշտ կառույցներ (այդ թվում՝ պետություն և համայնք, քաղաքական, հասարակական, տնտեսական ինստիտուցիոնալ բնույթի կազմակերպություններ ու այլ ձևաչափեր) ձևավորելու, ինչպես նաև նշված կառույցների միջոցով ազգային ուղղվածությամբ գործառույթներ և ծրագրեր իրագործելու կարողությունը:

Համառոտակի գնահատենք վերոնշյալ ռեսուրսները Հայության պարագայում.

* Հայությունը միանշանակորեն տիրապետում է *քաղաքակրթական ռեսուրսների* և իրավամբ ունի ուրույն քաղաքակրթության կարգավիճակ,⁷

* *տեխնոլոգիական ռեսուրսները* գրեթե բավարար են, սակայն պետք է հաշվի առնել, որ.

* համեմատաբար սակավ են և հաշվառված չեն Հայության մարդկային ռեսուրսները (9-ից մինչև 12 մլն՝ ըստ տարբեր գնահատականների),⁸

* համեմատաբար մեծ չեն, ինչպես նաև հաշվառված և համակարգված չեն մտավոր-ստեղծագործական⁹ և զուտ տեղեկատվական ռեսուրսները (մոտ 2 – 5 հազար «հայկական» կայք ինտերնետում,¹⁰ ուր շարունակաբար նորացվող կայքերի թիվը հասնում է 110 մլն-ի),

* կարծես թե բավարար են, սակայն նույնպես հաշվառված չեն նյութական ռեսուրսները (հայկական կապիտալը աշխարհում, դատելով ՋԼՄ-ների հրապարակումներից, կազմում է առնվազն մի

քանի հարյուր միլիարդ դոլար):

* համաձայն դիտարկումների արդյունքների՝ թերևս միանշանակ բավարար չեն կազմակերպչական ռեսուրսները: Հայությունը, ըստ մեզ, որոշակի խնդիրներ ունի մեներջմանի ոլորտում (բավական է նշել, որ առ այսօր բացակայում է Հայության կազմակերպման հայեցակարգը):

Ինչպես տեսնում ենք, կենսունակության և մրցակցության համար անհրաժեշտ ռեսուրսների առումով Հայաստանը և Հայությունը յուրօրինակ կարգավիճակ ունեն: Տպավորությունն այնպիսին է, որ տիրապետելով կարծես թե որոշակի և անհրաժեշտ քաղաքակրթական, տեխնոլոգիական ու նյութական ռեսուրսների՝ Հայության կարգավիճակը գլոբալ աշխարհում կարող էր ավելի բարձր լինել, իսկ իրավիճակը՝ ավելի բարվոք: *Նման իրավիճակի պատճառը, մեր համոզմամբ, պետք է փնտրել կազմակերպչական ռեսուրսների հարթությունում: Հայտնի է նաև, որ թերացումն այդ բնագավառում կարող է լինիթավորել, սահմանափակել մնացած ոլորտների գործառույթների արդյունավետությունը:*

Թերևս, չարժե մանրամասն ներկայացնել կազմակերպչական գործոնի կարևորությունը: Հայտնի են բազմաթիվ փաստեր, երբ բարձր կազմակերպվածությունն այլ ռեսուրսների սակավաթիվ լինելու պարագայում հանգեցրել է լուրջ հաջողությունների և, հակառակը, դրա բացակայության հետևանքով այլ բնույթի հսկայական ռեսուրսների տիրապետողները միայն անհաջողություններ են արձանագրել: Հայությունը, անշուշտ, զուրկ չէ կազմակերպչական ունակություններից. եթե դրանք չլինեին, ապա մենք հազարամյակների պատմություն չէինք ունենա: Հիշատակենք թեկուզ մեր հաղթանակը Ղարաբաղյան հակամարտությունում: Համաձայն փորձագետների՝ դա տեղի ունեցավ, առաջին հերթին, կազմակերպչական-տեխնոլոգիական բնույթի առավելությունների շնորհիվ:

Սակայն տպավորությունն այնպիսին է, որ ոչ էքստրեմալ պայմաններում Հայությունը երբեմն ցուցաբերում է որոշակի անհոգություն, ինչը բացասական ազդեցություն է թողնում, մասնավորապես,

նրա տեղեկատվական կազմակերպման գործընթացների վրա:

Սակայն այս հիմնախնդրի լուծումն առաջին հերթին պահանջում է հստակեցնել և հնարավորինս համակարգել Հայության *SU* կազմակերպման խնդիրները, և միայն դրանից հետո հնարավոր կլինի մտածել այդ նպատակներին հասնելու ուղիների մասին:

Հայության տեղեկատվական ոլորտի կազմակերպման խնդիրները. Մեր պատկերացմամբ՝ այս ոլորտի բազմաթիվ խնդիրներից պետք է առանձնացնել հետևյալները.

1. Հայության տեղեկատվական ռեսուրսների գնահատումը և նորերի ձևավորումը, դրանց արդյունավետ ու անվտանգ գործունեության համակարգի մշակումը,
2. Հայության տեղեկատվական իրազեկման ապահովումը Հայաստանի և Հայության վերաբերյալ,
3. Հայության ազգային շահերից բխող խնդիրներ.

* ներհայկական և արտաքին քարոզչության/հակաքարոզչության հայեցակարգային ու տեխնոլոգիական մշակումը և գործնական իրականացումը,

* մեր ազգային շահերին համապատասխանող և Հայաստանի վերաբերյալ պատկերացումներին ներդաշնակ Հայության իմիջի մշակումը, վերջինիս, որպես գիտակցության բաղադրամաս, ներմուծումը Հայության ու այլ հանրությունների գիտակցության մեջ,

* անհրաժեշտ տեղեկատվական շտեմարանների ձևավորումը,

4. Ժամանակակից տեղեկատվական քաղաքականության տարրերի (հանրային քաղաքականություն, *նորքաղաքականություն*, մեդիաքաղաքականություն, մորթալ քաղաքականություն) կիրառումը Հայության պահանջատիրական-քաղաքական, ինչպես նաև տնտեսական, մշակութային և այլ ոլորտների խնդիրների լուծման գործում,

5. ուսումնական, գիտական, քաղաքական և այլ բնույթի համահայկական ծրագրերի իրականացումը,

6. համահայկական ցանցակենտրոն կազմակերպչական համակարգի հայեցակարգային մշակումը և դրա միջոցով Հայության միասնական տեղեկատվական դաշտի ձևավորումը:

Վերջին կետը պետք է ընդունել որպես ռազմավարական գերնպատակ: Արդի աշխարհում որպես կազմակերպման բարձրագույն ձև է ընդունվում, այսպես կոչված, *ցանցակենտրոն* կազմակերպչական ձևը, որում համակարգի տարրերը, լինելով ցրված, սակայն ունենալով *ինքնուրույնության* բարձր աստիճան և գործունեության լայն հնարավորություններ, գտնվում են *միասնական տեղեկատվական դաշտում՝ ցանցում*, ունեն միասնական ղեկավարություն և նպատակներ:¹¹ Հարկ է նշել, որ կազմակերպման *ցանցակենտրոն* համակարգն ընդունված է ԱՄՆ-ի և այլ տերությունների կողմից՝ որպես իրենց զինված ուժերի ղեկավարման կոնցեպտ: Ցանցակենտրոն ձևաչափն ունի մեծ կայունություն. համակարգի բաղադրիչներից մեկի շարքից դուրս գալու դեպքում մնացածներն *ինքնավարության* բարձր աստիճանի շնորհիվ կարողանում են արդյունավետ շարունակել իրենց գործունեությունը:

Տեղեկատվական արդի դարաշրջանն անգամ ոչ մեծ ռեսուրսներ տիրապետողներին հնարավորություն է տալիս ձևավորել ցանցային համակարգեր: Ցանցակենտրոն ռազմավարության կիրառումը Հայության կողմից կարող է խիստ արդյունավետ լինել և առանձնահատուկ նշանակություն ունենալ համազգային նախագծեր իրականացնելու պարագայում: Հատկանշական է, որ որոշ փորձագետների կարծիքով՝ ցանցային նման աշխատանքի արդյունքում կարող է ձևավորվել կոլեկտիվ-թիմային գերինտելեկտ,¹² ինչը հնարավորություն է տալիս լուծելու առանձին անհատներին անհասու գերփվար խնդիրներ: Մասնավորապես, հայկական ցանցակենտրոն հա-

մակարգը կարող է պահպանել իր կենսունակությունը և կայունությունը նույնիսկ կառավարման կենտրոնի վերացման դեպքում, քանի որ համակարգի մնացյալ տարրերը կշարունակեն իրենց գործունեությունը՝ ելնելով այն ռազմավարական-գաղափարախոսական դրույթներից, որոնք դրված են կառավարման հենքում:

Բնորոշ է, որ որոշ հետազոտողների կարծիքով ապագայի գլոբալ հասարակարգը ներկայացնելու է ցանցային կառույցների մի համախումբ:¹³ Այս ամենի առիթով պետք է շեշտել, որ տեղեկատվական տեխնոլոգիաների զարգացումն ընդհանրապես նոր հնարավորություններ է ընձեռում Հայության կազմակերպչական ռեսուրսների բարելավման համատեքստում:

Տեղեկատվական քաղաքականության որոշ մեթոդների շուրջ. Գլոբալացվող աշխարհում տեղեկատվական տեխնոլոգիաների զարգացման և տարածման հետևանքով քաղաքականությունում սկսել են կարևոր դեր ստանալ ոչ միայն պետական կառույցները, այլև առանձին կազմակերպություններ և անգամ անհատներ: Նման բնույթի տեղեկատվական քաղաքականությունն իրականացվում է, մասնավորապես, հետևյալ մեթոդներով:¹⁴

* *Կիրենքաղաքականություն.* Համաձայն եզրի հեղինակ Դևիդ Ռոտկոպֆի (1998թ.), տեղեկատվական տեխնոլոգիաների զարգացումը հանգեցրել է այն բանին, որ քաղաքականության ավանդական սուբյեկտները՝ պետությունները, արդեն կորցրել են գիտելիքներին (տեղեկատվությանը) տիրապետելու իրենց մենաշնորհը: Նախկինում միայն հատուկ կառույցները և դիվանագետները գիտեին, թե ինչ է կատարվում աշխարհի այս կամ այն մասում, մինչդեռ այսօր ինտերնետից շարքային օգտվողը նույնպես կարող է իրագրել լինել այդ տեղեկատվությանը և, հետևաբար, որոշակի դեր ունենալ տեղեկատվական-քաղաքական գործընթացներում:

* *Նոքաղաքականություն (գիտելիքների քաղաքականություն).* Ջոն Արքիլը և Դևիդ Ռոնֆելդը, 1999թ. հրատարակած իրենց աշխատությունում նույնպես փաստելով պետության դերի նվազման

հանգամանքը, գտնում են, որ քաղաքականության նոր սուբյեկտները՝ միջազգային կազմակերպությունները, ՁԼՄ-ները, անդրազգային տնտեսական ընկերությունները, ահաբեկչական և հանցավոր կառույցները, ձեռք են բերել գիտելիքային/տեղեկատվական ռեսուրսներ, ինչը նրանց թույլ է տալիս ինքնուրույն քաղաքականություն վարելու գլոբալ տեղեկատվական դաշտում:

* *Մեդիաքաղաքականություն.* Այս եզրը 2001թ. շրջանառության մեջ է դրել Լի Էդվարդսը: Նա ապացուցել է, որ ինտերնետը և հեռուստատեսությունը վերածվել են քաղաքականության կարևորագույն գործոնի: Դրանք են, որ էական դեր են կատարում արտաքին և ներքին քաղաքականության ձևավորման գործում, այս կամ այն հիմնախնդրի վրա են հրավիրում հանրության և իշխանության ուշադրությունը:

Տեղեկատվական քաղաքականության թվարկված տեսակներին, ըստ մեզ, անհրաժեշտ է ավելացնել մի նոր հասկացություն, այն է՝ *մոբայլ քաղաքականությունը*: Վերջինս արտահայտում է *մոբիլ, բջջային հեռախոսների*, այսպես կոչված, երրորդ էկրանի (հեռուստացույցի և համակարգչի մոնիտորի) լայն տարածման և դրանց տեխնիկական հնարավորությունների զարգացման իրողությունը: Նման հեռախոսներից օգտվողները (որոնց թիվն այսօր միլիարդից անց է) հնարավորություն ունեն դիմամիկ, մոբայլ ռեժիմում տեքստային, աուդիո- և վիդեոտեղեկատվություն ստանալու, մշակելու և հաղորդելու՝ անկախ տեղակայման վայրից կամ աշխարհագրական կոորդինատներից: *Մոբայլ քաղաքականություն*ն այսօր վերածվել է կարևոր գործոնի ինչպես արտաքին (հիշենք 2006թ. արաբ-իսրայելական հակամարտությունը¹⁵), այնպես էլ ներքին ոլորտներում (նշենք 2008թ. ՀՀ նախագահական ընտրությունների հետ կապված զարգացումները, երբ ցուցարարների գործողությունները համակարգվում էին հիմնականում SMS հաղորդագրությունների միջոցով): Մոբայլ տեխնոլոգիաներն այսօր կարևոր դերակատարում ունեն նաև սոցիալական-տնտեսական ցանցերի ձևավորման գործընթացում: Կարծում ենք, որ Հայության

ստեղծած հասարակական և քաղաքական կազմակերպությունները հասու կլինեն առավելագույնս օգտագործելու վերոնշյալ քաղաքական-տեղեկատվական մեթոդները՝ Հայության կազմակերպման խնդիրներում:

Կազմակերպության¹⁶ տեղեկատվական մոտեցումների շուրջ. Քանի որ գիտաժողովը գործնական է, ապա հարկ է անդրադառնալ նաև *Կազմակերպության* տեղեկատվական քաղաքականությանը: Քննարկումների ժամանակ հաճախ է հնչում այն միտքը, թե մեր գործունեության վերաբերյալ որևէ լրատվությունն ավելորդ է: Այլք կարծում են, թե նման լրատվությունը պետք չի շատ զուսպ և բոլոր պարագաներում ուշադրություն չհրավիրի *Կազմակերպության* վրա: Անշուշտ, նման կարծիքները պայմանավորված են *Կազմակերպության* խնդիրները լավագույնս լուծելու մտահոգությամբ: Սակայն, թույլ եմ տալիս ամենայն պատասխանատվությամբ պնդել, որ նման մոտեցումները փորձագիտական քննադատության չեն դիմանում: Ակնհայտ է, որ մեր գործունեությունն արձանագրվում և վերլուծվում է այն բոլոր կազմակերպությունների և կենտրոնների կողմից, որոնց դա հետաքրքրում է թե՛ դրական և թե՛ բացասական տեսանկյունից: Սա նշանակում է նաև, որ անբարյացակամները *Կազմակերպացին* վարկաբեկելու մեթոդներ և սցենարներ պետք է մշակեն, և այդպիսով փորձ կատարեն ծախողելու մեր շարժումը: Այսինքն՝ պահպանելով, այսպես կոչված, ռադիոլուրություն, մենք կարող ենք նմանվել ջայլամի, որը փակել է աչքերը և որին թվում է, թե այլք իրեն չեն տեսնում: Այստեղից հետևում է, որ մենք ուղղակի պարտավոր ենք ակտիվ տեղեկատվական քաղաքականություն վարել: Տեղեկատվական նման քաղաքականությունը պետք է ներառի նաև դրական բաղադրիչ, որն ուղղված կլինի մեր աջակիցներին: Մենք պարտավոր ենք *PR* գործողություններ իրականացնել՝ շարժումը գրավիչ դարձնելու և, այդպիսով, նոր համախոհներ ձեռք բերելու նպատակով: Բրիտանական փորձագետներն ասում են. «Ոչ միայն կառավարությունը պետք է արդյունավետ աշխատի, այլև բոլոր քաղաքացիները

պետք է հանդաված լինեն, որ այն արդյունավետ է աշխատում»: Սա վերաբերում է նաև մեր կազմակերպությանը, որի գործունեության արդյունավետության մասին պետք է իրազեկ լինենք ոչ միայն մենք, այլև, առանց չափազանցության, ամբողջ Հայությունը:

Կազմակերպության առաջնահերթ գործնական տեղեկատվական խնդիրները, ըստ մեզ, հետևյալն են.

1. Տեղեկատվական այնպիսի ենթակառույցի ստեղծումը, որը պետք է.

- * կազմակերպության ղեկավարի հետ միասին համակարգի ԶԼՄ-ների հետ տարվող *PR* գործընթացները,
- * կազմակերպության անդամների միջև իրականացնի տեղեկատվության փոխանակում և ցանցային աշխատանք,
- * ձեռք բերի Հայության հրատապ խնդիրներին առնչվող գրականություն ու պարբերականներ և իրականացնի դրանց նպատակային առաքումը,
- * ստեղծի կանոնավոր գործող կայք, որն առաջին փուլում պետք է լինի եռալեզու (հայերեն, անգլերեն և ռուսերեն), իսկ հետագայում ավելացվեն նաև կայքի ֆրանսերեն և իսպաներեն-պորտուգալերեն վարկածները:

2. Հայկական վեբկայքերի տվյալների համալիր շտեմարանի ձևավորումը:

3. Այլալեզու և այլադավան հայերի վերաբերյալ տեղեկատվական շտեմարանի ձևավորումը:

4. Սփյուռք ունեցող այլ ազգերի կազմակերպչական փորձի ուսումնասիրումը:

5. Հայ համայնքների, այլալեզու ու այլադավան հայերի խնդիրների վերաբերյալ գիտագործնական կոնֆերանսի կազմակերպումը: